

UDK 811.163.4'373.421

Pregledni rad

Dragana ČARAPIĆ (Podgorica)

Institut za strane jezike

draganacarapic09@gmail.com

SINONIMIJA IZ UGLA ANGLISTIČKIH LINGVISTIČKIH TEORIJA

U ovome radu skreće se pažnja na sinonimiju – nedovoljno zastupljenu oblast u lingvističkim istraživanjima na našim prostorima. Nepotpunost njenog definisanja i teorijskog opisa često je predmetom kritika načina na koji se ona predstavlja u udžbenicima maternjeg jezika i u učionicama.¹ Ovim radom želi se ukazati na slojevitost pojma iz ugla anglističkih lingvističkih teorija i na taj način upotpuniti teorijski prikaz ovog nepravedno zapostavljenog dijela lingvističkih istraživanja u Crnoj Gori, a i šire.

Ključne riječi: *sinonimija, teorijski opis, približni i kognitivni sinonimi*

1. Teorijski pristupi pojmu sinonimije

Analiziranje velikog broja pristupa definisanju pojma sinonima, njihovih vrsta, kao i njihove približnosti značenja neodoljivo podseća na pokušaj da se riba uhvati golim rukama. Koliko god se trudili, sama osnova, nepostojan i klizav teren pojma značenja² čini ovaj poduhvat težim. Zato smo prosto

¹ Dragičević (2010: 252) primjećuje pogrešan, previše pojednostavljen, pristup pojmu sinonimije u načinu njegovog definisanja u udžbenicima za osnovnu školu: „Na primjer, u udžbeniku za šesti razred osnovne škole (Milija Nikolić i Mirjana Nikolić, 1996: 52–53) sinonimi se definišu kao „riječi koje imaju različite oblike, a ista ili sasvim slična značenja.“ Navode se primjeri *učenik – đak, stomak – trbuh, obrva – vjeđa* itd. Sinonimi se dijele na prave i neprave. Pravi su oni koji imaju sasvim isto značenje, kao *reći* i *kazati*, a nepravi su oni koji imaju slična značenja, kao *govoriti* i *pripovijedati*.“ Riječi se na ovaj način posmatraju kao etikete za određene pojmove i zanemaruje se realna složenost njihovih odnosa, prouzrokovana višeznačnošću.

² Čak su i istaknuti lingvisti Blumfeld i Čomski smatrali da je nemoguće baviti se izučavanjem samog pojma značenja, upravo zato što su tvrdili da je nemoguće izučavati značenje koristeći se naučnim metodama (Wierzbicka 1996: 3–4). Međutim, kako Hofman (1993: 6) ističe, koristeći električnu energiju kao primjer, mi ne možemo vidjeti ono što izučavamo, ali moramo da razvijemo odgovarajuće metode i naučne metode mjerenja. Ne može se

morali isplesti čitavu mrežu teorija koje, svaka na svoj način, doprinose boljem sagledavanju ove problematike i, naravno izvjesnijem hvatanju u koštac sa 'lovom' s početka priče.³

Prema Saidu (1997: 65) sinonimi su fonološki različite riječi koje imaju ista ili veoma bliska značenja. Neki primjeri sinonimičnih parova jesu *couch – sofa*, *boy – lad*, *toilet – lavatory*, mada se već na osnovu ovih primjera može zaključiti da je teško naći riječi koje su potpuno sinonimične. Razlog tome je što mnoge riječi koje smatramo sinonimičnim zapravo imaju različite obrasce distribucije. Upotreba neke riječi i njoj karakterističnog sinonima može se ticati određenog koncepta, ali se može koristiti u različitim situacijama, različitim kontekstima ili različitim dijalektima. Na primjer, par *toilet – lavatory* odnosi se na isti osnovni koncept, ali članovi ovog para pripadaju različitim dijalektalnim registrima.

Razlike među riječima ogledaju se na nivou dvije dimenzije: semantičkoj i stilističkoj, ili u skladu s pomenutim dimenzijama, na denotativnoj i konotativnoj. Ako se dvije riječi semantički razlikuju (npr. *mist/fog*) tada zamjenjivanje jedne riječi za drugu u nekoj rečenici ili diskursu, neće nužno očuvati sudove istinosti, jer njihove denotacije nijesu identične. Ako se dvije riječi razlikuju samo stilistički npr. (*frugal/stingy*), tada će međusobna razmjena očuvati sudove istinitosti, ali kroz konotaciju – stilistički i interpersonalni aspekt rečenice se mijenja.

Stoga Kruz (1986) definiše dva tipa sinonimije: kognitivni sinonimi i plezionizmi. Kognitivna sinonimija može se smatrati svojevrsnim leksičkim odnosom koji postoji između dvije leksičke jedinice koje su sintaksički identične i koje imaju podjednak broj uslova istinitosti u okviru istog rečeničnog okvira. Primjeri kognitivne sinonimije su *dog-canine* i *umpire-referee*. Plezionizmi se razlikuju u odnosu na kognitivne sinonime po tome što ne zahtijevaju da članovi datih skupina sinonima imaju isti broj istinonosnih sudova kad se nađu u okviru određene rečenice. Primjeri plezionizama su: *foggy – misty*; *murder – execute*. U svim datim primjerima uočava se da ne postoje pravi sinonimi i upravo, usljed njihovog nedostatka, psiholozi su uveli sljedeće izraze: sličnost značenja, semantički diferencijal i semantička sličnost. Uvođenje tih izraza još je više podstaklo analiziranje sinonimije kao konstantne vari-

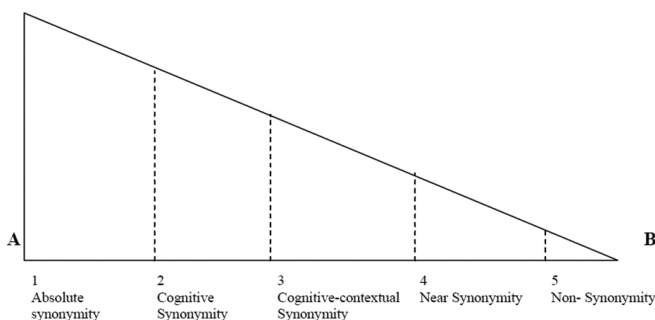
raspravljati o postojanju hemije kao nauke, samo zato što ne možemo videti molekule. Do nedavno, molekuli i atomi bili su nevidljivi golim okom čak i upotrebom mikroskopa. Uprkos tome nedostaku, prema Hofmanu (1993: 6), izučavanje semantike postalo je veoma razvijeno u ranim osamdesetim. Iako se semantika smatra mladom granom lingvistike, Palmer primjećuje da je Breal objavio svoju knjigu *Semantics: studies in the science of meaning* rane 1897. godine (Palmer 1981: 1).

jable u kojoj se identitet značenja određuje na nivou njegovog stepenovanja (Miller and Charles, 1991).

Kad je u pitanju princip kontrasta, glavna stavka u vezi sa sinonimijom jeste na koji način se očigledni sinonimi zapravo razlikuju. Kvin (1951: 27) i Kruz (1986: 88) definišu kognitivnu sinonimiju kao sinonimiju u kojoj dva lingvistička oblika mogu zamijeniti jedan drugog u svim kontekstima bez promjene istinonosne vrijednosti (to uključuje i apsolutnu sinonimiju). Kognitivni sinonimi uglavnom ilustruju razlike u stilu, registru i raznim vidovima konotacija. Na primjer, *die*, *kick the bucket* i *pass away* razlikuju se u stilu. Dok blage razlike u denotacijskom značenju prave razliku među plezionizmima (Cruse 1986: 285), koji se razlikuju u stepenu, s nejasno određenim granicama, kao što su *swamp*, *fen*, *bog* i *marsh*.

Može biti teško i za izvorne govornike da utvrde razlike između plezionizama i da ih koriste s potpunom preciznošću. Upravo zato su i objavljene knjige koje nam mogu pomoći u tome (Bailly 1970; Benac 1956; Gove 1984; Hayakawa 1968; Room 1985; Urdang 1992).⁴ Di Marko, Herst i Sted (1993) izučavali su ove knjige kako bi odredili koje vrste razlikovnih obilježja postoji među plezionizmima. Na primjer, razlika između *enemy* i *foe* je u tome što pret hodni naglašava antagonizam ili ljutnju dok ovaj drugi naglašava aktivnu borbu više nego emotivnu reakciju (Gove 1984). Razlika između *mislay* i *lose* je u tome što prvi izraz ukazuje na to da će se izgubljeni predmet pronaći, dok ovaj drugi ne ukazuje na to; takođe, *mislay* ukazuje na rasijanost, za razliku od *lose* (Hayakawa 1986). Izbor između *forest* i *woods* (ili *wood*) zavisi od komplekse mješavine veličine, divljine i udaljenosti od urbanog kraja (Room 1985).

Pojam sinonimije i plezionimije može se preciznije predstaviti preko pojma semantičke distance (*semantic distance*) (Hirst 1987) (vidi grafikon br.1) .

Grafikon br.1

⁴ Preuzeto iz Hirst (1987)

Parovi riječi koji se mogu smatrati savršenim sinonimima, tj. par koji sadrži riječi koje mogu zamijeniti jedna drugu u bilo kojem ili u svim kontekstima, veoma su rijetki i možda uopšte i ne postoje. Da bi se date riječi mogle smatrati sinonimima, dvije leksičke jedinice moraju se značajno preklapati i razlikovati samo u perifernim karakteristikama (Cruse 1986). Kruz (1986: 65) takođe tvrdi da određeni parovi sinonima pokazuju veći stepen sinonimičnosti od ostalih parova. Ta izjava u skladu je s idejom o skaliranju sinonimije. Prema Kruz (1986), može se smatrati da ta skala ima raspon od apsolutne sinonimije do nulte sinonimije. Mada je pojam apsolutne sinonimije prilično jasan, može se reći da je pojam nulte sinonimije nerazjašnjen. Na primjer da li parovi riječi kao što su *pairs – small* i *cheap – purple* predstavljaju isti stepen odsustva sinonimije?

Person (1990: 94) ističe da se sinonimija odnosi ili na zasebne lekseme sa sličnim značenjima ili na različite rečenice sa sličnim logičnim implikacijama. Kejt Kerns u svom djelu *Lexical Semantics* tvrdi da sinonimija u pravom smislu riječi, koju nazivamo apsolutnom sinonimijom, zahtijeva potpuno poklapanje svih aspekata značenja (uključujući konotaciju, stil i registar). Znak postojanja apsolutne sinonimije jeste mogućnost potpune međuzamjenjivosti: „Apsolutni sinonimi bi mogli zamijeniti jedan drugoga u bilo kom drugom kontekstu u kojem njihovo zajedničko značenje ne denotira promjenu istonosnih sudova, komunikativog efekta, ili značenja (kako god bilo ono definisano)“ (Edmonds and Hirst 2002: 107).⁵ Klark (1983) tu rijetku pojavu apsolutne sinonimije pripisuje principu kontrasta tvrdeći da: „Bilo koja dva oblika imaju suprotna značenja, što i utiče na svojevrstnost usvajanja jezika.“ Princip kontrasta može se primijetiti u slučajevima promjena u jeziku kada očigledni sinonimi nestaju vremenom, ili zbog nestanka jednog izraza ili zbog promjena u smislu bar jednog izraza. Breal je govorio o pravilima distribucije u jeziku, prema kojima riječi koje bi trebalo da budu sinonimične i koje su bile sinonimi u prošlosti, vremenom stiču novo značenje i samim tim više ne mogu smjenjivati jedna drugu u datom kontekstu (Cruse 2004: 26). Na primjer, normanski engleski sadržavao je i termine iz francuskog za domaće životinje, kao što su *sheep/mouton* i *pig/pork*. Izrazi iz francuskog jezika ticali su se više samog mesa, nego životinja. Upravo zato se, kroz istoriju, dešavalo da dvije riječi koje su se smatrale apsolutnim sinonimima promijene značenje da ne bi nestale iz upotrebe (Cruse 2004). Na primjer, kad je riječ *sky* pozajmljena iz staronordijskog bila je konkurentna riječi *heaven* iz izvornog engleskog. Tada su se obje riječi odnosile i na fizički i na duhovni aspekt njihovog značenja.

⁵ I Džekson (1988: 65–66) tvrdi da apsolutna sinonimija ne postoji, precizirajući da se pod tim pojmom podrazumijevaju riječi koje su međuzamenljive u svim mogućim kontekstima.

Međutim, vremenom *sky* se odnosilo samo na fizičku pojavnost toga prirodnog fenomena, dok se *heaven* odnosilo na duhovnost. Slično, kada je riječ *spirit* pozajmljena iz francuskog (sa korijenima latinskog), bila je konkurentna izvornoj riječi *ghost* (uporedi *Holy Ghost*, *Holy Spirit*), ali, vremenom *spirit* je poprimio šire značenje, dok je riječ *ghost* ograničena na značenje *disembodied spirit*. Postoje i arhaične ili zastarele riječi koje su nestale iz upotrebe upravo iz razloga jezičke ekonomije, ali i usljed dinamičnosti jezičkih sistema:

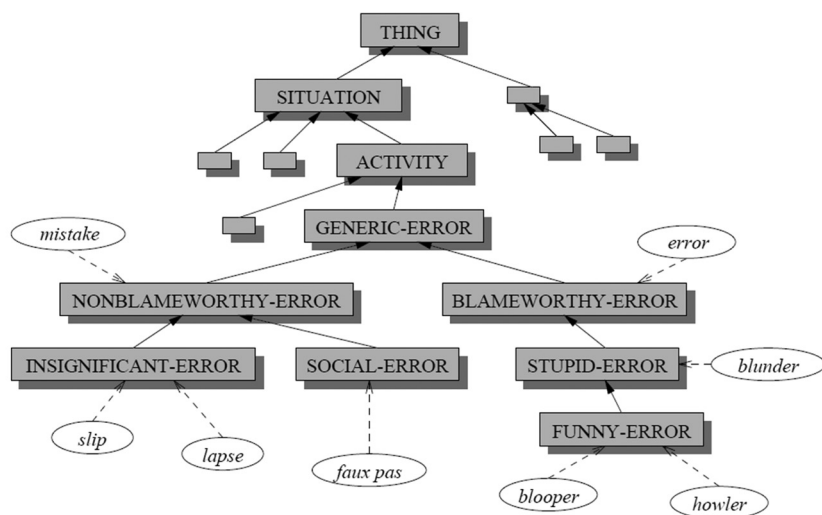
culver (pigeon); *dorp* (village); *erst* (formerly); *fain* (willing);
levin (lightning); *trig* (neat); *warrener* (gamekeeper); *yare* (readily)

Iz ugla leksikografije približni sinonimi, koji zahtijevaju preciznije definisanje, podrazumijevaju i plezionizme i kognitivne sinonime. Leksikografske kompilacije sinonima iz 18. v. sadržale su objašnjenja o razlikama među riječima koje su bile toliko slične po svom smislu da su često miješane, na primjer *austerity*, *severity* i *rigor*.

Istražujući mašinsko prevođenje i baveći se analizom približne sinonimije na osnovama kompjuterske i korpusne lingvistike, Edmonds (1990) zaključuje da je sinonimija pitanje gradiranja koje zavisi od nivoa minucioznosti prilikom definisanja smisla/značenja riječi. Na primjer, ako su riječi *fir* i *pine* u širem značenju opisane kao riječi koje denotiraju zimzeleno drveće (*coniferous trees*), tada se mogu smatrati apsolutnim sinonimima. Međutim, prepoznavanje približnih sinonima zavisi od principa uspostavljanja značenjskih nivoa, stoga Edmonds predlaže model leksičkog značenja koji se sastoji od tri nivoa: krajnji nivo koji se sastoji od zasebnog koncepta, na koji se naslanjaju skupine približnih sinonima. U konceptu se nalazi suštinski sadržaj koji dijele svi približni sinonimi. Približni sinonimi se razlikuju na drugom nivou prema svojim semantičkim, stilističkim i ekspresivnim osobenostima, dok se na trećem nivou izdvajaju sintaksičke karakteristike. Edmonds prihvata prijedlog Hersta da krajnji nivo može biti operaciono identifikovan kao nivo koji zavisi od jezika: koncept koji se leksikalizuje u okviru različitih jezika mora biti krajnji koncept. Približni sinonimi, s druge strane, veoma su promjenljiva kategorija u svim jezicima.

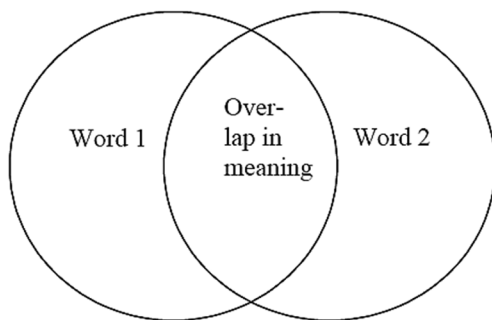
Na primjer, krajnji koncept, poznat kao generična greška, povezan je s neusklađenom skupinom približnih sinonima u različitim jezicima: engleski *error*, *blunder*, *slip*, *mistake*, *lapse*, *howler* itd.; francuski *faute*, *erreur*, *faux*, *pas*, *bévue*, *bêtise*, *bavure*, *imampir* itd.; i njemački *Irrtum*, *Fehler*, *Mißgriff*, *Versehen*, *Schnitzer* itd.⁶

⁶ Vidi grafikon br. 2, preuzeto iz Inkpen(2006)

Grafikon br. 2

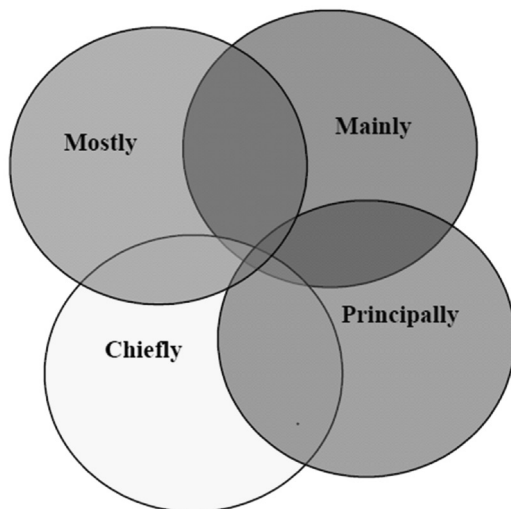
Prilikom određivanja nivoa sinonimičnosti među određenim riječima, osim preklapanja u značenju⁷, treba obratiti pažnju i na pojedine kontekste u kojima one mogu ili ne mogu mijenjati jedna drugu. Prilikom analize sinonima *find* i *discover* primjećujemo da se podjednako mogu upotrijebiti u kontekstu *Lydia found/discovered the ball behind the garden shed*; ali ne i u kontekstu *Marie Curie discovered radium in 1898* ili u kontekstu *Franz found it easy to compose sonatas* (Jackson and Ze Amvela 2007: 115).⁸

Grafikon br. 3

⁷ Vidi grafikon br. 3, preuzeto iz Persson(2009)

⁸ Slično poređenje glagola *find* i *discover* za slučaj preplitanja značenja riječi navodi Jackson (1988: 65) (vidi Persson (2009)): *Lisa found/discovered the ball in the garden*, ali dolazi do promjene značenja u sljedećem kontekstu: *Fleming discovered penicillin in 1928*.

Grafikon br. 4⁹

Riječi, kako je to Džonson primjetio, rijetko su u potpunosti sinonimične. Macaulay je izrazio istu ideju govoreći: „Promijenite rečeničnu strukturu, zamijenite jedan sinonim drugim, promijenite i samu ideju koja neće realno biti predstavljena.“ Prema Blumfildu, svaki lingvistički oblik ima stalno i specifično značenje. Ako su oblici fonemski različiti, mi pretpostavljamo i da su im i značenja različita. Ulman (1964) čak tvrdi da sinonimi i ne postoje.¹⁰

Iako ima mnogo istine u ovim tvrdnjama, bilo bi pogrešno poreći mogućnost postojanja potpune sinonimije. Potpuna sinonimija, vjerovatno zbog svedenosti smisla¹¹, postoji u tehničkom registru. Činjenica da su tehnički termini precizno ograničeni i emotivno nebojeni, pruža nam mogućnost da otkrijemo da li se oni mogu smjenjivati u okviru datog konteksta. Nedavna istraživanja nastanka industrijske terminologije pokazala su da će se nekoliko sinonima pojaviti, imenujući neki novi izum. Takva vrsta sinonimije može opstati i duži vremenski period. U medicini postoje dva izraza za upalu slijepog crijeva: *caecitis typhilitis*; prvi potiče iz latinskog *blind*, a drugi od riječi iz grčkog jezika. U fonetici konsonanti, kao što su *s* i *z*, oba su poznati i kao strujni (*spirants*) i kao frikativi (*fricatives*), tako da se oba izraza mogu pod-

⁹ Preklapanje značenja među pridjevima *mostly*, *mainly*, *chiefly*, *principally* (Persson 2009: 20)

¹⁰ Veliki broj lingvista poriče mogućnost postojanja apsolutne sinonimije (Quine 1951; Cruse 1986: 270; Palmer 1976: 59)

¹¹ U tehničkom registru primjetna je dominacija denotativnog značenja.

jednako ispravno upotrijebiti. Riječ *semantics* (semantika) ima jedan prilično neprikladan sinonim *semasiology* (semasiologija), koji se sad rijetko koristi u engleskom i francuskom, ali je u velikoj mjeri prihvaćen u ostalim jezicima. Veliki broj sinonimičnih izraza potiče od postojanja grčko-latinskih termina u pojedinim tehničkim nomenklaturama, kako je to već prethodno i navedeno. U svakodnevnoj komunikaciji, teško je odlučiti koji izraz da se upotrijebi pošto je često prisutna nejasnost, dvosmislenost, emotivna obojenost, ali i tu se mogu naći riječi koje se mogu smjenjivati u različitim kontekstima; napominjalo se da se *almost* i *nearly* mogu smatrati takvim integralnim sinonimima.¹²

Kad analiziramo riječi sličnog značenja, instiktivno pretpostavljamo da mora biti neke razlike u značenju, mada u velikom broju slučajeva, zapravo, ta razlika i postoji, iako je nekada teško formulisati. Veoma je malo riječi u potpunosti sinonimično – tako da izrazi mogu jedan drugoga mijenjati u svim kontekstima, a da se ne pojavi ni najmanja promjena u objektivnom značenju i tonu.¹³

Ukoliko dvije riječi mogu zamjenjivati jedna drugu u svim kontekstima bez promjene značenja, koje podrazumijeva zadovoljenje uslova istinitosti, te riječi se mogu smatrati sinonimičnim.¹⁴ Prilikom upotrebe rječnika sinonima izvorni govornici intuitivno znaju da određeni broj riječi može izražavati donekle sličnu ideju, ali naravno da su svjesni da postoje izvjesne razlike o kojima ih najveći broj rječnika sinonima ne informiše, tako da se moraju poslužiti kolokacijskim rječnicima, kao dopunom datih rječnika sinonima.

Razlike među sinonimima su veliki izazov i leksikografskoj pronalazivosti.¹⁵ Sastavljanje rječnika sinonima može biti veoma zahtjevan leksiko-

¹² Dragičević (2010: 253) govori i o totalnoj sinonimiji: „Totalna sinonimija je izuzetno rijetka i moguća je samo među jedinicama koje imaju jedno značenje ili manji broj njih. Ona se podudara sa apsolutnom sinonimijom, npr. *car-imperator*“.

¹³ Otuda se postavlja pitanje otkud onda nastaju primjeri za apsolutnu, pa i za potpunu sinonimiju u jeziku. Odgovor na to pitanje pruža, između ostalih, J. Matijašević (1982: 26). Postojanje apsolutnih sinonima predstavlja prelazni stupanj, poslije kojeg dolazi do diferencijacije sinonimskih značenja. Dakle, postojanje istoznačnica u jeziku čini smo jezički trenutak, kratku fazu, u kojoj se jedna leksema izbora za svoj status, a druga ili nestane ili donekle promijeni značenje. U sadašnjem času, na primjer, lekseme *kompjuter* i *računar* predstavljaju istoznačnice u savremenom srpskom jeziku. To, međutim, vjerovatno, neće dugo trajati. Jedna od njih će ili nestati ili će specifikovati značenje. Proces razjednjavanja značenja sinonima, do kojeg dolazi zbog jezičke ekonomije, B. Tafra (2005: 267–279) naziva *desinonimizacija* (preuzeto iz Dragičević 2010: 248–249).

¹⁴ Istog mišljenja je i Prčić (2009), koji tvrdi da se: „Sinonimima nazivaju one riječi koje dijele istovjetno osnovno značenje, i koje su po tome uporedive i međuzamenljive u pojedinim kontekstima“.

¹⁵ Kako saopštava B. Petrović (2005:65), prvi rječnici sinonima pojavili su se početkom 17. vijeka. To su bili rječnici latinskih sinonima. U 18. vijeku objavljeni su i rječnici francuskih, njemačkih, engleskih i španskih sinonima, a u 19 v. Nikolo Tomazeo je izdao prvi italijan-

grafski poduhvat jer treba odrediti koje se leksičke jedinice mogu smatrati sinonimičnim u okviru jednog jezika.¹⁶ Ovo pitanje se nameće i u drugim jezičkim zahvatima, kao što je prevođenje, kada treba odlučiti da li se određena riječ može prevesti upotrebom većeg broja jezičkih ekvivalenata, koji se mogu smatrati sinonimičnim. Svi gorenavedeni razlozi idu u prilog činjenici da pojedini evropski jezici, kao što je, na primjer, hrvatski, uprkos svojoj stogodišnjoj leksikografskoj tradiciji, tek 2008. godine dobija prvi Rječnik sinonima. Slična situacija se ponavlja i u srpskom jeziku, za koji se iste, 2008. godine, objavljuje Rečnik sinonima Pavla Ćosića i saradnika, kao novije i potpunije izdanje u poređenju s rječnikom sinonima M. Lalevića. Razlozi kasnog pojavljivanja rječnika sinonima u hrvatskom jeziku dati su u sljedećem objašnjenju: „Jedan od mogućih razloga kasnog pojavljivanja rječnika sinonima mogao bi biti taj što u hrvatskoj jezikoslovnoj znanosti još uvijek nije postignuto suglasje oko toga što se sve podrazumijeva pod pojmom sinonima. Teorijskih opisa sinonimije u kroatističkim radovima i nema previše, što i nije očekivano s obzirom na složenost problematike.“ (Opašić 2010: 165)¹⁷

Divjak i Grajs (2006: 23–24) takođe primjećuju da je sinonimija manje obrađivana u okvirima zapadne lingvistike u odnosu na ostale leksičke odnose, kao što je polisemija. Mada se u posljednje vrijeme primjećuju pomaci u pravcu izučavanja sinonimije (Jantunen 2001, 2004; Arppe 2002; Arppe and Järvikivi 2007b; Vanhatalo 2003, 2005; Päiviö 2007, Edmonds and Hirst 2002; Inkpen and Hirst 2006; Divjak and Gries 2006).

ski sinonimski rječnik, koji se i danas prodaje u knjižarama. U tom vijeku su se pojavili i danski, holandski, švedski sinonimski rječnici. Prema ocjeni B. Petrović (2005: 68), u 20. vijeku se nijesu dogodili neki ozbiljniji pomaci u sinonimskoj leksikografiji. Jedini rječnik sinonima srpskog jezika sastavio je Miodrag Lalević 1974. godine, pod nazivom *Sinonimi i srodne reči spskohrvatskog jezika*; fototipsko izdanje ovog rječnika objavljeno je 2004. godine (vidi: Dragičević 2010).

¹⁶ B. Petrović (2005: 73–83) dijeli rječnike sinonima na **razlikovne** i **kumulativne**. Neki rječnici su po načinu izrade između kumulativnih i razlikovnih. Razlikovne (diferencijalne) sinonimske rječnike povezuje to što se u njima objašnjavaju značenijske razlike među sinonimima. U samom rječniku se uz odrednicu navodi sinonimski niz koji je u pojedinim rječnicima raspoređen po abecednom/azbučnom redu, a u nekim po stepenu bliskosti značenja. Iza sinonimskog niza objašnjavaju se sličnosti i razlike među navedenim riječima. Kumulativni sinonimski rječnik sadrži odrednicu, sinonimski red kojem ona pripada i primjere upotrebe. Ne objašnjavaju se značenijske razlike među sinonimima (vidi Dragičević 2010: 261).

¹⁷ Opašić, M. (2010). “Hrabar, odvažan, izazovan ... pothvat Ljiljane Šarić i Wiebke Wittschen

Zaključak

Polisemija i sinonimija su dva fundamentalna lingvistička fenomena koji utiču na organizaciju leksikona. Ali, iako je polisemija mnogo izučavana u posljednje vrijeme u okvirima leksičke semantike i kompjuterske lingvistike (Ruhl, 1989; Pustejovsky, 1995; Saint-Dizier and Viegas, 1995; Pustejovsky and Boguraev, 1996), sinonimija nije mnogo istraživana iako se radi o složenom lingvističkom fenomenu (Philip Edmonds 1999 :16).

Moramo priznati da je veoma teško odrediti što je sinonimija. Ako neko ustvrdi da su sinonimi riječi koje imaju isto značenje, onda se postavlja pitanje da li oni uopšte i postoje u jeziku i da li je moguće da takve vrste riječi mogu postojati u jeziku. Međutim, sinonimija je od suštinskog značaja za jezik i nesporno utiče na strukturu njegovog vokabulara. Paradoks da je sinonimija u isto vrijeme smatrana i nemogućom¹⁸ i veoma važnom u jeziku, odraz je i navedenih različitih pristupa toj pojavi (Philip Edmonds 1999 : 17). Jedna od vidnih posljedica raznovrsnosti pristupa pojmu sinonimije jesu i pogrešni pristupi pojmu sinonimije u metodici nastave: „Rukovođena laičkim poimanjem sinonima, naročito u popularnom i žurnalističko-publicističkom segmentu, često se sprovodi mehanička međuzamenljivost sinonima, a pri tom se ne vodi računa o eventualnim posledicama koje ta zamjena sobom nosi. Koreni ovakve prakse sežu sve do osnovnoškolske nastave maternjeg jezika¹⁹, gde se učenicima redovno savetuje da u svojim pismenim radovima izbegavaju 'dosadno ponavljanje' (šta god da to znači), i da se zato služe sinonimima, 'rečima istog ili sličnog značenja'. S tim 'rečima istog ili sličnog značenja', tokom svog školovanja, učenici se susreću tek od prilike do prilike, mahom kod tumačenja 'manje poznatih i stranih riječi' u književnim delima, kada se jedna reč — u maniru rešavanja ukrštenih reči — jednostavno objasni svojim sinonimom (čest postupak, inače, i u našim rečnicima). Međutim, sistemats-

¹⁸ Problemom korisnosti i nekorisnosti sinonimije bave se i mnogi teorijski radovi Murphy (2013). Razmišljanje o tome ima li stvarne potrebe za sinonimima, i kada je ima ako je ima, upućuje na mnoge teorijske i praktične probleme koji zaslužuju temeljno proučavanje, kao i na to da stručna javnost pridaje premalo pažnje posredovanju spoznaja o sinonimiji nelingvističkim, za ovu pojavu naročito zainteresovanim krugovima.

¹⁹ I. Dragičević (2010: 252) primjećuje pogrešan, previše pojednostavljen pristup pojmu sinonimije u načinu njegovog definisanja u udžbenicima za osnovnu školu: „Na primjer, u udžbeniku za šesti razred osnovne škole (Milija Nikolić i Mirjana Nikolić, 1996: 52–53) sinonimi se definišu kao „riječi koje imaju različite oblike, a ista ili sasvim slična značenja.“ Navode se primjeri *učenik – đak, stomak – trbuh, obrva – vjeđa* itd. Sinonimi se dijele na prave i neprave. Pravi su oni koji imaju sasvim isto značenje, kao *reči* i *kazati*, a nepravi su oni koji imaju slična značenja, kao *govoriti* i *pripovijedati*.“ Riječi se na ovaj način posmatraju kao etikete za određene pojmove i zanemaruje se realna složenost njihovih odnosa, prouzrokovana višeznačnošću (vidi Dragičević 2010).

kog rada na sinonimima, koji bi, uz ostalo, ozbiljnije i kreativnije njegovao izražajni potencijal našeg jezika, ali i onih koji se svakodnevno njime služe — uz vrlo malobrojne izuzetke, u obrazovnom procesu nema.“ (Prčić, 2009).

Uvidom u promišljanja o pojmu sinonimije koja su prikazana kroz prizmu anglističkih lingvističkih istraživanja nastojali smo ukazati na složenost problematike ovog pojma, kao i na mogućnost njegovog slojevitijeg predstavljanja u našim udžbenicima jezika koji se primjenjuju u nastavnom procesu.

Literatura

- Arppe, Antti. “The usage patterns and selectional preferences of synonyms in a morphologically rich language“, in Morin, A. and P. Sébillot (Eds.). *JADT-2002. 6th International Conference on Textual Data Statistical Analysis*, Rennes: INRIA 3(1) (2002): 21–32.
- Arrpe, Antti and Jarvikivi, Juhani. “Every method counts: Combining corpus-based and experimental evidence in the study of synonymy“. *Corpus Linguistics and Linguistic Theory* 3 (2007): 31-159.
- Clark Herbert. “Making sense of nonce sense.“ In Levelt, W. J. M. And R. Jarvella (eds.) *The Process of Language Understanding*, Wiley, New York (1983): 297-331.
- Croft W. & Cruse D.A. *Lexical semantics*. Cambridge: Cambridge University Press. 1986.
- Cruse, D., Alan. *Meaning in language: An introduction to semantics and pragmatics*. Oxford: Oxford University Press. 2010.
- DiMarco, Chrysanne, Hirst Graeme and Stede Manfred. “The semantic and stylistic differentiation of synonyms and near-synonyms.“ *Spring Symposium on Buliding Lexicons, Machine Translation*, Stanford, CA, March (1993): 114-121.
- Divjak, Dagmar, S. and Gries Stefan Th. “Clusters in the mind? Converging evidence from near synonymy in Russian“. *The Mental Lexicon* 3 (2008): 188-213.
- Dragičević, Rajna. *Leksikologija srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike. 2010.
- Edmonds, Philip and Hirst, Graeme. “Near synonymy and Lexical Choice.“ *Journal of Computational Linguistics*, 2 (28) (2002): 105-144.
- Gove, Philip. *Webster’s new dictionary of synonyms*. Springfield, Mass. Merriam-Webster. 1984.
- Hayakawa, S.I. *Choose the right word: A contemporary guide to selecting the precise word for every situation*, New York: Harper, Perennial, 1994.

- Hirst, Graeme. *Semantic Interpretation and the Resolution of Ambiguity*, Cambridge: Cambridge University Press. 1987.
- Jackson, Howard and Ze Amvela, Etienne. *Words, Meaning and Vocabulary: An introduction to Modern English Lexicology*, 2nd ed., London and New York: Cassell 2007.
- Jantunen H.Jarmo. “Untypical patterns in translations: Issues on corpus methodology and synonymity” in *Translation Universals. Do they exist?* ed. by Anna Mauranen & Pekka Kujamaki, Philadelphia: John Benjamins Publishing. 2004.
- Miller, G.A., & Charles, W.G. “Contextual correlates of semantic similarity.” *Language and Cognitive Processes*, 6(1) (1991): 1-28.
- Opašić, Maja. “Hrabar, odvažan, izazovan ... pothvat Ljiljane Šarić i Wiebke Wittschen. // *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*. 22 (2) (2010): 175-180.
- Paivio, Allan. *Mind and its evolution: A dual coding theoretical approach*. Mahwah, NJ: Erlbaum. 2007.
- Palmer, Frank, Robert. *Semantics: A New Outline*. Cambridge: CUP. 1976.
- Partington, Alan. *Patterns and meanings: using corpora for English language research and teaching*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins. 1998.
- Petrović, Bernardina. *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku*, Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada. 2005.
- Persson, Gunnar. *Deep and Profound: A Study in So-Called Synonymy*. Umeå: Printing Office of Umeå University. 1989.
- Prčić, Tvrtko. (2010). “Sinonimija u teoriji i praksi: isto ali pak različit”. *Jezik danas* WEB: 10.03.2013.
- Quine, Willard, v., Olman. “Two Dogmas of Empiricism.” *The Philosophical Review* 60 (1951): 20-43.
- Room, Adrian. *Dictionary of confusing words and meanings*. London: Routledge & Kegan Paul. 1985.
- Saeed, John. *Semantics*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers Ltd. 1997.
- Ullman, Stephen. *Semantics, An Introduction to the Science of Meaning*, Oxford: Basil Blackwell. 1964.
- Vanhatalo, Ulla. “Is there synonymy between Finnish idioms – or how to describe or measure it? *SKY Journal of Linguistics* 19 (2006): 239–253.

Dragana ČARAPIĆ

**SYNONYMY FROM THE PERSPECTIVE
OF ENGLISH LINGUISTIC THEORIES**

In this paper, the author focuses on synonymy – an area that is often under-represented in linguistic research in our region. The incompleteness of its definition and theoretical description is often the subject of criticism of the way in which it is represented the native language textbooks in the classroom. The present paper aims to point to the complexity of the notion from the perspective of English linguistic theories, complementing the theoretical representation of this unjustly neglected part of linguistic research in Montenegro and beyond.

Key words: *synonymy, theoretical description, near-synonyms and cognitive synonyms*